

הדר קני... — רשב"ם מפרש בכל הסוגיא שלא מחליה אלא מאותם נכסים שכחן לבנוו, אבל אם זכה בנכסים אחרים — גובה מהם. ולפי זה מפרש הספק בבריא שמא לא מחליה כלל, כי בכך היא שותקת, לא מפני שמוחלת אלא אומרת בלביה מה לי להכעיסו עתה, הלא אפשר שיקנה נכסים ומהם אגבה בתובתי. [או בדרך זו: מוחילתת בבריא עשויה בהנחה שיקנה נכסים אחרים, וכיון שלא קנה, חוברה שמחילה בטעות היא, שעל דעת זו לא מחליה. רמ"ה].

ולפי זה, צריך להעמיד המעשימים שבסמו' בשכיב מרע, שהרי בבריא נשאר הדבר ב'תיקו'. וכן מפורש ברשב"ם וברמ"ה. (ולפי"ז צריך לזכור מה שכחן ורשב"ם במשעה השני, שכמתה הבת ירצה אביה — והלא מתנת שכיב מרע אינה חלה אלא כשתה, וכיון שמתה הבת בחיי האב מעולם לא זכתה הבת? ויש לומר במתנת שכיב מרע ד'מהי'ום ולאחר מיתה. קובץ עניינים).

ואולם הר"י בן מגاش מפרש בשכיב מרע מחליה על כל כתובתה, ובבריא נסתפק רבע האם גם כן מחליה לגמרי או שמא לא מחליה אלא מאותם נכסים שנtran לבנוו אבל לא מנכסים אחרים, כי סבורה שיקנה נכסים ומהם תגבה. וזהו מה שאמור רב כהנא בסמו' 'אללו הדר קני מי לא שקלא' — וכיון שבבריא לא נפשט הספק ואין לנו הוכחה ברורה שמחילה, על כן מעמידים כתובתה על חזקתה וגובה מנכסים אחרים.

דף קלג

'אי סבידא לך' כרבי יוחנן בן ברוקה אימא הלכה כריב"ב... דלמא כי הא קאמרת דההוא דהוה קא שכיב ואמרו ליה נכסיה למאן, דלמא לפלאני? ואמר לו: אללא למאנז? ואמרתו לעלה דאם ראי לירישו גוטלן משום ירושה ואם לאו גוטלן משום מותנה' — ולכך לא אמרת סתום הלכה כריב"ב, כי או לא היהتي יודע שלשון 'אללא למאן' מועילה, והייתי סבור שאין זו לשון ירושה ולא לשון מותנה (ר"י בן מגаш. וכ"מ ביד רמה).

'השתא בירושה דאוריתא אמרת אלמנתו נזונית מנכסיו, במתנתה דרבנן לא כל שכין' — הרמב"ם (וכיה, ת.ט) באור הטעם שאלמנה נזונית מתנתה שכיב מרע — 'שוהרי במייתו נתחיבו הנכסים, ואלו שנtran להם לא יקנו אלא לאחר מיתה'. כלומר, חיוב מזון האשאה והבנות חל עם גמר מיתה ואילו מתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (בדברי רבא להלן קל), לכך קודם חיוב המזונות למתנה. ולדבריו כך יתרפשו דברי הגמara: 'השתא ירושה דאוריתא אמרת אלמנתו נזונית מנכסיו' וצורך אתה לפреш הטעם, משום שחיבור מזון האשאה חל עם גמר מיתה וקדום לירושה היורשים שחלה רק לאחר מיתה, אם כן מתנת שכיב מרע דרבנן שגם היא אינה אלא לאחר מיתה, ודאי מזון האשאה קודם לה.

(הרמב"ן הקשה על טעם זה, הלא גם נכסים שמכוורות היורשים, אין מוציאים למזנות האלמנה (כמו שאמרו בכתובות ט). — הרי שגם כאשר קדימה האשאה אין מוציאים מנכסים משועבדים? ונראה שסבירת קדימה שכיב הרמב"ם אמורה רק לטעם לתקינה, שכן השוו חכמים מתנת שכיב מרע לירושה דאוריתא שהאלמנה תגבה ממנה, מפני שהיא קודמת. אבל אין זה טעם העומד לעצמו. וכן יש לדוקק בלשון הרמ"ה (אות קבנה). ולפירוש הרמב"ם ממשמע שרבא חולך בזה לשיטתו להלן (קל) שמתנת שכיב מרע חלה לאחר גמר מיתה כירושה דאוריתא, אבל אבי יסבור כסבירות רב אדא בר אהבה שאין האלמנה גובה. וע"ע בבא-or דברי הרמב"ם בספר אבי עורי שם).

ואולם מדברי הר"ה מבואר שהJOB מזונות האלמנה חל בכת אחת עם המתנה, אחר גמר מיתה — 'הلك' לא דחי חדא מיניוו לחברתה'. וצריך פירוש לדבריו, מדוע תקנת המזונות עדיפה על מתנת שכיב מורע? אלא הויאל ומזונות האלמנה מהחוב הבעל הון, ואם כן כיצד נזונת מנכסיו יורשים, כיון שבאיוב זה ביחד עם הירושה? — אלא על כרחך שכך תקנו חכמים מעיקרא שתהא האלמנה נזונת מנכסיו יתומים מתנאי בית דין, ואם כן כל שכן ירושה דרבנן, אעפ"י שבאים שני הדברים יהדו, האלמנה נזונת ממתנת שכיב מרע (אעפ"י אבני מלאים קג סק"ד. ועייר הדברים ברמב"ן). וע"ע בקזזה רגב; אבוי עורי וכיה ג.ט.).

ע"ע בספר בית יש"ס; חדשניים ובאוריהם יט, ג; שו"ת אור לציון ח"א ח'ם, ג.

(ע"ב) סבר רב עיליש קמיה דרבא למימר... קרי עלייה: אני ה' בעתה אחישנה' — פרש רש"ם שרבע אמר לו, יודע אני לך שמעולם לא באה תקללה על ייך בדיין, כי בעתה שחצדיקים נצרכים לשועה, הקב"ה ממציאה להם, ואך כאן, נזונת אליך עתה מן השמים כדי שלא תיכשל בהוראה. [ובקיצור בפסקיו הר"ה: 'השם שלחני אליך' בזמנו שלא תעשה מעשה, ואין לך ליבוש, כיון שלא עשית מעשה'].

ומצינו בענין זה אלך רבע עצמו כמה פעמים, שהיתה אצל סייעתא דשמעיא מיזוחת לדין אמרתו, כפי עומק האמת והצדקה, הגם שאילו היה פ██ק לפ"י הכללים הנගלים, לא היה הדיין קולע לאמת לאמיתו, בגין במעשה דקניא דרבא' (בנדרים כה), שהיה הבעל-דין כופר הכלל, ומון הדיין היה נשבע ונפטר, ובאמת היה חייב ממון, וגללו מון השמים שתחזא האמת לאור. ודבר זה אינו ביד האדם אלא סייעתא למ"י שזכה לך שאלקים נצב בעדרת-אל'. וכן איתא בספר מי השלוח (לקוטי הש"ס, יומא): 'לפדי מה שאמרו לא את צורבא מרבען דמורה אלא או מלוי או מישכר. והaicא יהודה, שנאמר יהודה מוחקקי' אסוקי' שמעתה אליבא דהילכתא קאמינאי' —' היינו, חיללה לומר על יהודה שאינו אל האמת, רק עניין ההלכה מורה על הנוגגת דברי-תורה בעולם הזה, כגון 'כופר הכלל' — פ██ק ההלכה שהוא פטור, ובמעשה דקניא דרבא שבאמת היה טוען שקר, אף שאיליבא דהילכתא היה נפטר ע"פ דין תורה, אך לפ"י הנראה היה רבע משפט יהודה שהיה מריח ומרגש שהדין אמרת לאמיתו הוא, שהוא הכופר בכל חייב, והוא מיצר על שדן דין אמרת אבל לא לאמתו, ואיסתע' ליה ממשmia שנשבר הקניא ואסיק ליה שמעתתא אליבא דהילכתא ודין אמרת גם בב"מ (צ) ששאללו לו לר' בא והוא פשעה בעבילים היא? לסוף אגלאי מילתא דהאי שעתא למיסטר טעונה כאויל. וזה העניין נמצא נמציא בשפט יהודה שהש"י מושיע לו.

זה פרוש הגمرا' כל דין שדן אמרת לאמיתו געשה שותף להקב"ה — לאפוקי דין מרומה, היינו, אפילו שהדין אמרת אבל לא לאמיתו או לחפק, כנ"ל, אבל שאני יהודה שלעתיד יתגלה אור בן דוד ב"ב שהיה 'מורה ודאנין' ולא יהיה אצל שום מציאות לדין מרומה'. (וכדברים הללו יש שם בח"א — פרשת שופטים. ושם באר שוה הטעם שאסור לדון אצל ערבות עכו"ם הגם שדנים דין תורה. וכן מבואר עניין זה אצל תלמידו הר"ץ הכהן מלבולין וצ"ל בספרו פרי צדיק — ראה, ג).

וכן הביא שמצינו בכמה מקומות אצל ר' בא שפסק ההלכה והקשו עלייו ואכסייף, לבסוף אגלאי מילתא... שצדק במה שהורה ע' גטין כת וב"מ פא וצ. ורבא הוא בעל המירא דמשיח מורה ודאן — בפרק ח'לך).

— רבנו חננאל פרש (וקלסו הריטב"א לפירוש זה): כשתגיע לגיל ארבעים, שאו תהא מורה הוראה, יחיש לך הש"ת באותה שעה חכמה כאחד הגודלים.

ונרומו הדבר ב'בעתה' — בעת ה, ככלומר, העת החמשית בהתפתחות האדם בחכמיה ובתורה, כמשנה אבות: בן חמץ למקרא, בן עשר למשנה, בן י"ג למצות, בן ט"ז לתלמוד, [בן י"ח לזרפה ובן עשרים לדרכ' אינט ענן ל תורה ודעת], בן ארבעים לבינה. ופרש"י: להבין דבר מתוך דבר ולזרורות כהלה. וזה אמר לו שב'עת ה" — אחישנה לבינה ולהחכמה שתבא בקרוב להיות מורה כיאות (בן היידע).

זלא תישימיה את, דאמירתו לגובה כסירתו להדיות' — לפי הדעות שיש אונאה להקדש וכשנתאננה ההדיות, היה מקום חדש שלדברי הכל יש אונאה], אין להקשוט מה בכך שהקדש קונה באמירה להוז, אבל כיוון שנתאננה המוכר מדוע לא יכול להוזר — שכןן שאין שומת המרגלית יודעה, אף המוכר עצמו אינו ידע כלל מהירה, אך אנו מנחים שככל אופן גמר ומקנה, ובכוגן זה אין נהוג דין אונאה גם בשאר מקח (עפ"י מנתת שלמה טו).
ובחוון איש (לקוטים כ, לדף נו) כתוב שאמנם מדין תורתם בטל החילול [למן אמר יש ביטול מקה באונאת יתר משותות בהקדש], אבל מדרבנן אינו יכול לתבוע. או אפשר שמדובר כאן באונאת שתות שאין חזרת בהקדש (כן מובא בשיטה מקובצת ב"מ נ. בשם הרוא"ש). או יש לומר (כן משמע בתוס' שם) שבשנתאננה המחלל אומרים מהתורה 'אמירתו לגובה כסירתו להדיות' ואינו חור (ע" קובץ שורדים).

על דברי רשב"ם שדין אמירתו לגובה כסירתו להדיות נלמד מ'מושא שפטיך תשמר' (וכן הוא בפירוש הרוא"ש נדרים כת): וע' הור צבי כאן ושם) — ע' קholot יעקב ע"ז ב.ב. — בואר דברי אבוני מלואים (א סק"ב) שאין בן נח מוחזר על 'מושא שפטיך תשמר', אבל יש בו חוב מדין אמרה לגובה. — ואעפ"י שהכל נלמד ממקרה אחד, יש להלך בין האורה ובין הדין שאמרה לגובה עשה קניין, שדין זה אינו שייך לגברא וכולל גם נכריסים].

'שמה בתליסרי עליאתא דידיינר. אמרי ליה שבע איכה שית ליכא...'. יש מי שהראה מכמה מקומות שמספר 'שלשה עשר' בא להורות על ריבוי, ולאו דוקא הוא אלא גזומה. ולפי זה גם מה שאמרו 'שש' ו'שבע' — לאו דוקא אלא הכוונה לומר רוב הסכום יש בידינו ולא יותר. [ולפי זה 'עמדו וכתבו' אינו לידע החשבונות של הקדש, כי הלא גזומה בעלמא הוא] (עפ"י תורה חיים. ועתום).)

'עמדו וכתבו...' — יש אמורים שכתו בcn בפנקש חשבונתיים. ויש אמורים שהיו כתובים ספר מן ההקדשות כדי שיהיא זכר למתקדשים, כי ראוי להזכיר לדורות מעשים טובים שעשו בני אדם, כדאיתא במדרש (ויקרא רבה לד) וישמע ראוון ויצלו מידם' (Րיטբ"א).

'... ואיכא דאמרי יוסף בן יועזר הכהנים אחת ובנו הוציא שבע... אלא מהא ליכא למשמע מינה' — ע' בארכות בואר דברי רשב"ם, בגיןות משה או"ח ח"ה מגט (וע"ע בישיטמ"ק).

לא יהיה בי עיבורין אחנטא (לקוטים מפוסקים אחרים)

החתם-סופר (חו"מ קנא) כתוב להוכיח מהסוגיא בכתובות (ג), שהאיסור שאסרו חכמים להעביר נכסים למי שאינו יורשו, כולל אפילו העברת מקצת מהנכסים (וכדברי הרשב"ם כאן). ואמנם כיון בהוכחות זאת למותר"ם מטורטנבורג (תקצת. הביאו בשפט הלוי ח"ד רטט). אך דעת התשב"ץ (ח"ג קמ"ו) בשם 'גארן' שבמקצת נכסים אין איסור זה (וכן משמע במאירי כאן, ועוד).

וכבר תירץ בפתחי תשובה (חו"מ רבב, א) לחלק בין נתינת צדקה ודבר מצוה המותרת במקצת נכסים, ועל כך דיבר בתשב"ז, ובין שאר נתינות שאסור אפילו במקצת. לתירוץ זה הסכימים גם בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב נ), והאריך בסבירה שאין אסור בהעברת נחלה למטרת מצוה [כשאין כוונתו להעביר נחלה], על כל פנים באופן שמשאיר נכסים בעלי ערך [דבר חשוב] לקיים בהם דין ירושה. יש מתרצים שבהעברת מקצת נכסים אין איסור מן הדין, ובזה לא נאמר במשנתנו אין רוח חכמים נוחה הימנו. ורק מידת חסידות וחומרא יש אף בהזה. וכן נראה מכמה הראשונים שגרסו במשנתנו — מקור הדין — 'הכותב כל נכסיז לאחריהם'..., ואפשר עוד שלא גדרו כן אלא בכתיבת כתובות, שימושם הם בכלל יום, וקרוב החישש לשילית כל וכיוות הבנים (עפ"י שבת חוליו שם, ועוד. ובשם בעל העטור כתוב ע' בא"ז): ימסתברא ודוקא בניו, ודוקא שלא שיר لهم, אבל שיר ונתן במתנה לעניים ולעשירים — זכר לטוב). ולכן כתוב שם מן הדין מותר לאדם לעז ולhortות בשאלת של העברת מקצת נכסים שבאה לפניו, ואין בהז ממשום 'משמעות לדבר עבריה'.

עוד כתבו פוסקים (שו"ת מהר"ס שיק ח"מ מג; אגרות משה ח"מ ח"ב נ ועוד) שלא אסור **'אՓילו מברא בישא לברא טבא'**, דלא ידיעה מאין ורעה נפיק מנייה, אלא מבן שאינו הגון ומולזל קצת במצוות, או שאינו אדם מוסרי ואף מושחת במיזותיו, אבל בגין אפיקורוס ומחל שבת וכדומו, שגם אינו מתקן בניו בדרך התורה והמצווה — אין צורך לחוש למיעוט שאינו מצוי, שורעו יהוזר למוטב. ומותר ואף רוח חכמים נוחה הימנו, וכוכר לטובי (לשון האג"ט), להעביר נחלתו לבן שומר תורה ומצוות או למטרת אחרת. ובשו"ת דובב מישרים (ח"א צ) נשאל למעשה על כך, ופלפל בכל זה וכותב לישב קושית בעלי התוס' דעת זקנים, פרשת חי שרה על הפסוק וייתן את כל אשר לו ליצחק שבני הפליגשים היו בכלל זה, ולכן לא חש אברם אבינו — שומר על כל התורה, גם על תקנות ההלכה שלעתיד — להעביר כל נחלתו ליצחק]. עם כל זאת הקדים וכותב: 'לדינה, אין רצוני להביע חות דעתך בזה מטעם המכוס ATI, ובאתך אך לפלפל'.

סבירו, דעת כמה מהאחרונים שנתינת צדקה ומוצה אינה בכלל אסור חכמים של 'העברת נחלה', כל שימוש דבר חשוב שתקיים בו ירושה דאוריתא [באג"מ כתוב, במעשה שבא לפניו והשאר המוריש אלף דולר, שיזהו ודאי סכום חשוב]. ובכלל, לא ברור אם העברת חלק מן הנכסים היא בכלל האיסור. ותלווי הדבר בשיטות הקדמון. והסמן לעז ולhortות לשואלים על הסדרת עוניים בכוגן דא — יש לו על מה לסמן.

וכן להעביר נחלה מבן שאינו הולך בדרך התורה ואיןו מתקן את בניו בדרך — מותר.

זאՓילו מברא בישא לברא טבא — שאינך יודע מי מהם יצא ורעד מובהך (ראשונים עפ"י כתובות נג).

דף קלד

באוורים והערות בפשט; פרפראות

'כל מתנה שאינה שם הקדישה מקודשת אינה מתנה' — הר"ן (בנדורים מה). הסביר (עפ"י היירושלמי) פשר הלשון [שלא אמרו 'כל מתנה שם הקדישה אינה מקודשת']: כל מתנה שאינה כלום כזו שהוא